

УДК 341.1

ОЗЕРНЮК Г. В.,

кандидат юридичних наук, адвокат

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВИХ ПРАВОВІДНОСИН У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Проаналізовано формування європейського страхового права; з'ясовано основні принципи дії європейського законодавства зі страхування; виявлені основні колізії правової інтеграції країн – учасниць ЄС у сфері страхування.

Ключові слова: страхові правовідносини, страхове право ЄС, міжнародно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Розвиток міжнародних відносин та світової економіки, процеси входження та інтеграції України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей.

Посилення інтеграційних процесів на міжнародному і регіональному рівнях потребують створення єдиного правового поля з метою поліпшення та зміцнення економічних зв'язків та посилення інтеграційних процесів у майбутньому.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, положення якої наголошують на зближенні сторін у різних сферах на основі спільних цінностей, у тому числі посиленні економічних і торговельних відносин з метою входження України до внутрішнього ринку Європейського Союзу, зумовлює необхідність вивчення тенденцій інтеграції правових норм країн – учасниць ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На теперішній час багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних присвячують свої праці страхуванню та вивчають як економічний, так і правовий бік цієї категорії. Страховим правовідносинам присвячені праці В. Базилевича, М. Клапківа, С. Осадця, А. Поддерьогіна, В. Райхера, Л. Рейтмана, Б. Топорніна, К. Турбіна, В. Шахова тощо.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення проблем і перспектив розвитку шляхів законодавчого врегулювання страхових правовідносин в країнах ЄС на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу. Право Євросоюзу тісно взаємодіє з міжнародним правом. Органічний зв'язок між ними зумовлений тим, що

норми міжнародного права становлять основу правової системи Євросоюзу. Проте така взаємодія іноді супроводжується конфліктами, що спричинені кількома факторами.

З одного боку, інститути інтеграційного об'єднання і насамперед Суд ЄС роблять усе можливе, щоб забезпечити умови для автономного функціонування права Євросоюзу, мотивуючи це необхідністю створення єдиних правил для всіх суб'єктів, які діють на спільному ринку. З цією метою оголошується про автономію правової системи Євросоюзу щодо міжнародного права.

З іншого боку, саме право Євросоюзу являє собою складну систему юридичних норм, частина якої – це норми міжнародного права, закріплені в установчих договорах про Євросоюз, договорах про приєднання нових держав до цих об'єднань, угодах, укладених ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права. Інша частина правової системи ЄС – це норми, закріплені в актах інститутів Євросоюзу, які суттєво відрізняються за своєю природою від актів традиційних міжнародних організацій. Це може створювати проблеми щодо відповідності положень таких актів нормам міжнародного права.

Взаємодію міжнародного права з правом Євросоюзу значною мірою визначають також такі фактори, як розподіл договірної компетенції між ЄС та державами-членами і пов'язане із цим існування двох груп міжнародних угод, які по-різному впливають на правопорядок Євросоюзу, – угод, укладених ЄС, і таких, що укладаються державами-членами з іншими суб'єктами міжнародного права. Зокрема, є сфери регулювання зовнішніх зносин, які перебувають у виключній компетенції ЄС завдяки передачі державами-членами частини своїх повноважень Союзу. В інших сферах існує спільна компетенція Співтовариства та держав-членів. Наявні також сфери, у яких ЄС має доповнюючу компетенцію. Нарешті, є сфери, у яких держави-члени самостійно здійснюють свої зовнішні повноваження, хоча наслідки таких дій з боку держав-членів теж можуть впливати на правопорядок Євросоюзу [1].

Початком інтеграційного процесу формування єдиного страхового простору на території Європи й однакового страхового законодавства стало ухвалення в березні 1957 р. у Римі договору, який закріпив принципи, визначив основи інтеграційного публічно-правового регулювання різних сфер діяльності у країнах ЄС. Римський договір став базисним актом, який дозволив сформувати право країн ЄС, складовою частиною якого є комплекс директив, які містять норми, що регулюють суспільні відносини у сфері страхування. Важливим завданням європейської економічної інтеграції є створення єдиного страхового ринку, метою якого є забезпечення свободи просування страхових послуг, капіталу та страхових брокерів, що сприятиме розвитку конкуренції та зростанню ефективності роботи страхових компаній. Однак формування спільного ринку у сфері страхування не може бути швидким. Більше того, для цього слід здолати перепони, зумовлені наявними відмінностями страхових секторів різних країн, а саме:

- нормативно-правової основи страхової діяльності та системи страхового нагляду, що зумовлені національними особливостями;
- рівень і якість пропонованих страхових продуктів;
- умови діяльності страховиків;
- рівень страхової культури населення та ін.

З урахуванням цих причин виділилися основні напрями формування єдиного страхового ринку:

- а) гармонізація страхового законодавства;
- б) забезпечення свободи діяльності страховиків у всіх країнах ЄС. Керівник і координатор цієї діяльності – Європейський комітет зі страхування, у якому представлені всі національні спілки та асоціації страховиків [2, 10].

Створення єдиного європейського страхового ринку базується на принципах, які передбачають вільну можливість створення філій усередині країн ЄС для будь-якої з країн-членів. Крім того, європейські страхові компанії мають право вільно надавати страхові послуги в межах ЄС без обов'язкового створення філії [3].

У країнах ЄС вироблено єдині норми, у т. ч. фінансово-правові, що регулюють відносини у сфері страхування, і функції державного регулювання страхової діяльності: єдиний порядок формування страхових резервних фондів; правила розміщення коштів страхових резервних фондів; процедуру ліцензування страхової діяльності, у т. ч. контроль за фінансовим станом; норматив співвідношення між активами й зобов'язаннями страхової організації (маржа платоспроможності); форми і строки надання бухгалтерської та статистичної звітності; порядок реєстрації страхових брокерів; порядок призупинення й відкликання ліцензій на право здійснення страхової діяльності; реєстр страхових організацій [4].

Будучи комплексною галуззю права, страхове право ЄС є сукупністю юридичних норм, які «ухвалені та застосовуються у зв'язку з утворенням і функціонуванням загального страхового ринку в межах європейських співтовариств і Європейського Союзу на основі та відповідно до установчих договорів і загальних принципів права».

Слід зазначити, що поняття системи права ЄС – це поняття системи європейського права, яке, у свою чергу, є сукупністю двох взаємопов'язаних правових підсистем – інтеграційного права і національного законодавства. Таким чином, норми національного права є складовою частиною (підсистема) європейського права. Дискусійним залишається питання включення норм національного страхового права держав – членів ЄС в систему страхового права ЄС. З одного боку, національні законодавства багато в чому автономні, самостійні та значною мірою відрізняються один від одного, з іншого – є досить великий обсяг одноманітно врегульованих за допомогою інтеграційного права норм.

Предметом страхового права ЄС слід вважати не тільки страхові правовідносини, але також і відносини, що складаються з приводу формування єдиного ринку страхових послуг на території ЄС.

Питання щодо методів правового регулювання права ЄС також неоднозначне.

Метою створення страхового права ЄС стало забезпечення основоположних принципів Римського договору:

– відповідно до принципу свободи установи (ст. 52 Римського договору.) Страхова компанія, яка перебуває в одній державі-члені ЄС, має право засновувати дочірню компанію або філію в іншій державі-члені ЄС;

– відповідно до принципу свободи надання послуг (ст. 59 Римського договору.) Страхова компанія, яка перебуває в одній державі – члені ЄС, має право надавати свої послуги в іншій державі – члені ЄС, не будучи заснованою у другій державі;

– принцип свободи руху капіталу (ст. 67 Римського договору) стосовно страхового права ЄС означає право страхових компаній вільно інвестувати свої кошти на території будь-якої держави – члена ЄС.

Процесу створення єдиного страхового ринку перешкоджали серйозні відмінності в національних страхових законодавствах держав – членів ЄС. В першу чергу, це пов'язано з відмінностями правових систем – романо-германської та англо-саксонської (Великобританія), де право прецеденту робить страхове законодавство в меншій мірі систематизованим. Але і в країнах континентального права відмінності в регулюванні страхових правовідносин були суттєвими.

Страхове право ЄС містить норми адміністративного, фінансового та цивільного права. І в кожній з держав – членів ЄС спостерігалися відмінності в національному страховому законодавстві у сфері регулювання адміністративно-правових (регулювання нагляду), фінансово-правових (регулювання оподаткування і формування страхових резервів) і цивільно-правових (регулювання договору страхування) відносин.

Так, найбільш суттєві відмінності стосувалися адміністративної складової страхового законодавства. Зокрема, нагляд за здійсненням страхової діяльності в різних країнах здійснювався по-різному. У Великобританії йшлося виключно про фінансовий контроль за страховими товариствами, тоді як в країнах континентальної Європи нагляд також здійснювався і за умовами страхування і за порядком формування страхових тарифів. Крім того, в різних країнах нагляд здійснювався за різними видами страхування (наприклад, у Франції – за всіма видами страхування, в Німеччині – за більшістю, а в Бельгії виключно за страхуванням життя і страхуванням від нещасного випадку на виробництві).

Що стосується регулювання фінансових правовідносин в страховому праві держав – членів ЄС, то відмінності стосувалися в першу чергу різних ставок податку на прибуток страхових організацій. Таким чином, оподаткування страхування регулюється національним законодавством держав – членів ЄС, що створює нерівні конкурентні умови здійснення страхової діяльності в різних країнах ЄС.

У сфері цивільно-правового регулювання відмінність перш за все стувалася договорів страхування: джерела, форма і ступінь обов'язковості. Так, в країнах континентальної Європи договір страхування регулювався окремими законодавчими актами: в Німеччині це Закон про страхування 1908 року, в Великобританії – судові рішення. У Великобританії, на відміну від інших країн, письмова форма договору була обов'язковою тільки для морського страхування (Закон про морське страхування 1906 р.), а ступінь імперативності положень визначалася сторонами [5].

Висновки. Сфера страхового законодавства ЄС переживає складний етап свого розвитку: формування єдиного законодавчого простору з страхового права проходить під впливом норм національного законодавства, міжнародного права та законодавства, яке створюється саме Європейським Союзом.

Європейське страхове право містить норми національних законодавств країн – учасниць ЄС, має місце проникнення норм права ЄС до національного законодавства країн – учасниць ЄС, яке іноді неможливо виділити чи поділити.

Таким чином, джерелами страхового законодавства ЄС є: міжнародно-правові норми, законодавство країн – членів ЄС, законодавство Євросоюзу. Останнє дає можливість зробити висновок про те, що страхове право ЄС – це сукупність інтеграційного страхового права.

Література:

1. Татам А. Право Європейського Союзу : [підруч.] / А. Татам. – пер.з англ. ; ред.: В.І. Муравйов. – К. : Абрис ; Будапешт : COLPI/OSI, 1998. – 423 с. // Право Європейського союзу і міжнародне право. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1228112848497/pravo/pravo_yevropeyskogo_soyuzu_mizhnarodne_pravo.
2. Лояк Ф. Єдиний страховий ринок: стан та перспективи / Ф. Лояк // IN RE. – 1999. – № 4. – С. 10.
3. Дегтяр А.О. Державне регулювання страхової діяльності у країнах ЄС / А.О. Дегтяр, Р.Г. Соболев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol1/12-18.pdf>.
4. Топорнін Б.М. Європейське право / Б.М. Топорнін. – М. : Вид-во МАУП, 1998. – С. 54–104.
5. Ищенко Н.Г. Страхование право ЕС: система, источники, основные направления развития / Н.Г. Ищенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=4542:2015-05-28-11-51-44&catid=195:2013-02-04-08-49-35&Itemid=2.

Озернюк А. В. Международно-правовое регулирование страховых правоотношений в странах ЕС

Аннотация. Проанализировано формирование европейского страхового права; выяснены основные принципы действия европейского законодательства по страхованию; выявлены основные коллизии правовой интеграции стран – участниц ЕС в сфере страхования.

Ключевые слова: страховые правоотношения, страховое право ЕС, международно-правовое регулирование.

Ozerniuk H. International legal regulation of insurance relationships in the EU

Summary. The development of international relations and the world economy, processes of Ukraine's entry and integration into the system of international economic relations cause a necessity to develop an insurance market taking into account the world experience and national features. Strengthening of integration processes at the international and regional levels requires a creation of a single legal framework for the purpose of improvement and consolidation of integration processes in the future.

Signing of the Association Agreement between the European Union and Ukraine, which regulations lay the stress on an approximation of parties in different fields on the basis of common values, including the strengthening of economic and trade relations for the purpose of Ukraine's entry into the EU internal market, requires a research of trends of the integration of legal regulations of the EU member states.

Thus, the purpose of the article is to reveal problems and prospects of development of ways of legislative regulation of insurance legal relations in the countries of the EU at the international level. The article considers a sphere of insurance law of the EU that is going through a difficult stage of its development. The formation of the European insurance law is analysed; the basic principles of the European law on insurance are clarified; the basic conflict of legal integration of the EU member states in the field of insurance are brought out.

Key words: legal insurance, insurance law of the EU, international legal regulation.